Tác Giả: Saigon Echo s□u t□m
Chúa Nhật, 24 Tháng 10 Năm 2010 10:36

□u Tri□u (? - 1910) tên th□t Lê Th□ Đàn, là m□t n□ c□ng s□ đ□c l□c c□a Phan B□i Châu trong H□i Duy tân và Phong trào Đông du t□ nh□ng năm 1904 t□i Vi□t Nam.

□u Tri□u

Thân th□ và s□ nghi□p

Lê Th□ Đàn, ng□□i làng Th□ L□i Th□□ng, nay thu□c xã H□□ng Vinh, huy□n H□□ng Trà, t□nh Th□a Thiên Hu□.

Sinh tr□□ng trong m□t gia đình theo Nho giáo, l□i đ□□c đi h□c nên bà có ti□ng là ng□□i n□t na đ□c h□nh và bi□t làm th□ văn.

Đ□n tu□i tr□□ng thành, b□t ng□ gia đình bà lâm c□nh ch□ng lành: m□ m□t s□m, các em còn nh□ d□□, cha b□ th□c dân Pháp b□t giam, gia s□n b□ t□ch thu vì tr□□c kia ông có liên quan đ□n phong trào C□n V□□ng. V□a lúc đó có ng□□i tên Hinh, nguyên là Đ□c ph□ s□ □ mi□n Nam, đang làm thông ngôn □ tòa Khâm s□ Trung k□, ra đi□u ki□n n□u bà ch□u làm v□ ông, thì ông s□ xin tha cho cha bà và bà đã đ□ng ý.

Sau m□t th□i gian ng□n, ông Hinh đ□i v□ Sài Gòn, Lê Th□ Đàn v□n c□ còn cha già, em th□ d□i nên không đi theo.
Bà □ l□i mua bán ng□□c xuôi m□t th□i gian r□i m□ m□t quán bán trà r□□u đ□ nuôi cha, nuôi em. G□n nhà bà có ông Võ Bá H□p, m□t nhà nho có khí ti□t, b□n thân ông Phan B□i Châu. B□i v□y, qua l□i gi□i thi□u c□a ông H□p, Lê Th□ Đàn đ□□c ông Phan k□t n□p vào Duy Tân h□i (đ□□c thành l□p năm 1904) và đ□□c phân công làm liên l□c. T□ đó, trong b□n năm năm, tr□i qua bi□t bao hi□m nguy, gian kh□ trên tuy□n đ□□ng mi□n Trung và B□c, m□i vi□c c□a h□i nh□ chuy□n tài li□u, ti□n b□c, đ□a r□□c ng□□i trong phong trào Đông Du đ□u nh□ đôi tay bà.

Năm M□u Thân (1908), phong trào ch□ng thu□ □ Trung K□ n□ ra, Lê Th□ Đàn đã cùng đ□ng đ□i là Khóa Mãnh, Khóa M□ng, nhi□t tình h□□ng □ng. Ti□p đ□n, trong k□ thi khóa sinh □ huy□n H□□ng Trà, chính bà và ông Nguy□n Đình Ti□n đã c□ vũ cho thí sinh b□ tr□□ng thi đ□ ph□n đ□i nhà c□m quy□n.

M□i ho□t đ□ng đang khá thu□n l□i thì Nh□t ký hi□p □□c v□i Pháp, các nhà cách m□ng trong có Phan B□i Châu cùng các du h□c sinh ng□□i Vi□t ph□i r□i kh□i đ□t n□□c Nh□t

B□n vào năm 1909. Đ□ng th□i □ trong n□□c Vi□t, Pháp cũng ra s□c đàn áp các thành ph□n ch□ng đ□i, khi□n nhi□u ng□□i b□ tù đày, b□ chém ho□c ph□i t□ sát; trong s□ đó, có ông Đ□ng Thái Thân, m□t đ□ng đ□i năng đ□ng, thân thi□t c□a bà □ Ngh□ An v□a m□i tu□n ti□t (dùng súng t□ sát), khi□n bà Đàn càng thêm căm ph□n, đau xót.

Không ki□m nén đ□□c n□a, Lê Th□ Đàn ngang nhiên ch□i r□a đ□i ph□□ng nên b□ b□t giam vào tháng 3 năm 1910. Th□□ng th□ b□ Hình nhà Nguy□n và cũng là c□ng s□ đ□c l□c c□a Pháp là Tr□□ng Nh□ C□□ng, đ□□c giao vi□c xét h□i.

M□c m□i l□i d□ d□, m□i c□c hình tra t□n, tr□□c sau bà v□n không khai báo. Bi□t mình không th□

thoát và không th□ s□ng đ□□c n□a, bà gi□ v□ s□ cung khai h□t, n□u đ□□c Tr□□ng Nh□ C□□ng cho ng□i ngh□ m□t ngày...

Tin l□i, Th□□ng th□ C□□ng ch□p thu□n và ngay đêm hôm □y, bà đã c□n ngón tay l□y máu vi□t lên t□□ng ba bài th□ tuy□t m□nh, r□i dùng dây th□t l□ng b□ng l□a tr□ng treo c□, t□ k□t li□u đ□i mình t□i nhà lao Qu□ng Tr□.

Hôm □y là ngày 16 tháng 3 âm l□ch năm Canh Tu□t, t□c ngày 25 tháng 4 năm 1910[1] Phan B□i Châu l□y t□m g□□ng b□t khu□t c□a n□ nhân v□t Tri□u Th□ Trinh trong l□ch s□ Vi□t Nam mà đ□t cho Lê Th□ Đàn là □u Tri□u, v□i nghĩa Bà Tri□u Nh□[2]

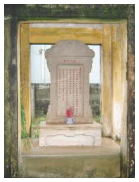

□u Tri□u bi đình t□i nhà l□u ni□m
Phan B□i Châu, Hu□

Và sau 98 năm k□ t□ khi tu□n ti□t, m□i đây, di hài li□t n□ □u Tri□u đã đ□□c ng□□i ta tìm th□y. Sáng ngày 26 tháng 11 năm 2008, di hài bà đã đ□□c đ□a v□ c□i táng t□i Nghĩa trang mang tên Phan B□i Châu do chính c□ Phan thành l□p tr□□c năm 1934 □ Hu□, đ□ làm n□i an táng các chí sĩ cách m□ng.[3]

Th□ Tuy□t m□nh

I. *L□nh lùng c□nh ng□c lúc quyên sinh*
Bi□n r□ng đ□ng không mình bi□t mình.
Ch□t v□i n□□c non em t□t s□,
Ch□nh lòng t□i h□ lũ trâm anh!

II. *Su□i vàng g□t l□ g□p bà Tr□ng*
Máu th□m h□n quyên khóc th□m th□□ng.
L□y Ph□t thân này còn hóa ki□p,
Tay xin nghìn cánh, cánh nghìn th□□ng.

III. *Huy□t l□ d□u khan, gi□n ch□a s□n*
Chi□u hôm tê tái n□□c sông H□□ng
Đ□ng ta khi quét xong quân gi□c,
Tr□□c n□m m□ em đ□t bó nhang...
(Đ□ng Thai Mai d□ch th□)

T□□ng nh□

Do đ□m đ□□ng công tác bí m□t, nên công lao và s□ hy sinh c□a Lê Th□ Đàn d□□i th□i Pháp thu□c ít đ□□c bi□t đ□n. Sau này, nh□ Phan B□i Châu k□ l□i v□ vi□c trong cu□n Vi□t Nam nghĩa

li□t sĩ[4], nên tên tu□i bà m□i đ□□c l□u truy□n.

Ti□p theo là vào năm 1926, khi Phan B□i Châu b□ Pháp đ□a v□ s□ng □ B□n Ng□ (Hu□) (đ□a ch□ hi□n nay: 119, Phan B□i Châu, TP. Hu□), ngay năm sau, ông đã d□ng lên m□t ngôi mi□u nh□ n□i góc v□□n c□a mình. Ngôi mi□u có kh□c b□n ch□ Hán "□u Tri□u bi đình" và m□t t□m bia có kh□c m□y dòng ch□ Hán □ m□t tr□□c và b□n d□ch b□ng ch□ qu□c ng□ □ m□t sau, đ□ làm n□i h□□ng khói cho bà.
Phiên âm:
N□ li□t sĩ bi đình
N□ đ□ng bào □u Tri□u li□t n□ Lê Th□ Đàn chi th□n, Th□a Thiên Ph□, Th□ L□i Th□□ng Xã. Duy Tân (Canh Tu□t) dĩ qu□c s□ án h□ ng□c, kh□o t□n nghiêm c□c, th□ng kh□ v□n tr□ng, nhiên b□t khu□t. Th□ niên tam nguy□t th□p l□c t□ tu□n dĩ c□, ch□ d□ng chi đa thoát võng gi□.
Ô hô ! Li□t h□ !
Minh vi□t: Thân b□t kh□ l□c, chí b□t kh□ nh□c, đao nhân nhi t□, Tr□ng Tri□u nhi t□c, k□ t□n g□a anh, k□ m□t g□a d□nh n□ ki□t, n□ ki□t, hà nh□c nh□t tinh.
Li□t n□ tu□n nghĩa h□n chí th□p bát niên nguy□t nh□t
T□m d□ch nh□ sau:
Bia cô □u Tri□u li□t n□, ng□□i xã Th□ L□i Th□□ng, ph□ Th□a Thiên. Năm Canh tu□t (1910) đ□i Duy Tân vì án qu□c s□ b□ kh□o t□n h□t s□c kh□, nh□ng tr□□c sau không khai m□t l□i. Ngày 16 tháng 3 năm □y, (cô) t□ t□ □ trong ng□c, các đ□ng chí, nh□ đó đ□□c vô s□. Than ôi! Nghĩa li□t thay! L□i minh r□ng: S□ng vì n□□c, ch□t vì nòi. Bà Tr□ng cô Tri□u x□a này m□y ai?

Ngoài ra, ông Phan còn làm 4 c□p đ□i treo lên 4 c□t mi□u. Hai c□p đ□i b□ng ch□ Hán (Ch□□ng Thâu d□ch):
G□n bùn không b□n: hoa quân t□;
Ôm ng□c làm thinh; đá hi□n nhân.
T□m thân trót g□ guiang san Vi□t;
T□c d□ soi chung nh□t nguy□t tr□i.
Hai c□p đ□i b□ng ch□ Nôm
Dây l□ng m□t gi□i b□n h□n s□t
Nét máu ngàn thu đ□m v□i h□ng...
Câu đ□i n□t này còn thi□u ch□;
Dám xin đ□ng chí góp thêm l□i.

Và bài th□ Đ□ bia □u Tri□u:
L□ là các c□u, l□ là ông,
Ai b□o r□ng th□ ch□ng ph□i hùng.
Mi□ng có chào lòng quên s□m sét,
Gan đành b□ m□ng ti□c non sông.
Dây l□ng m□t d□i b□n h□n s□t,
Nét máu nghìn thu đ□m v□i h□ng.
Ai bi□t h□i chăng th□i ch□ h□i,
H□i hòn đá n□ bi□t hau không?

Tr□□c năm 1975, có đôi ba ng□□i bi□t chuy□n, đã làm m□y v□n th□ th□□ng ti□c và ca ng□i nghĩa khí c□a bà.

Tác Giả: Saigon Echo s□u t□m
Chúa Nhật, 24 Tháng 10 Năm 2010 10:36

Trích m□t bài:
Li□t n□ nh□ ng□□i th□t x□ng danh
Hi□u trung tr□n v□n c□ dôi tình.
Vì cha ôm b□ng đành li□u ti□t,
Th□□ng n□□c sôi gan ch□ng k□ mình.
Chung v□i Võ, Phan[5] lòng nghĩa khí
Sánh cùng Tr□ng, Tri□u d□ trung trinh.
Non sông Th□ L□i d□n anh tú,
Muôn thu□ thoa qu□n r□ng s□ xanh.
T□ Hòa

Ngày nay, tên bà đ□□c l□y đ□ đ□t tên đ□□ng ph□ □ m□t s□ n□i, nh□ ph□ □u Tri□u □ Hà N□i.